

■ OPINIUNS

Ina ferma violaziun da la buna fai

Il rumantsch grischun è oz – 33 onns suenter ch’el è vegnì instradà da la Lia Rumantscha – ina realitad incontestabla. Ed era sche jau na sun betg scola-sta prend jau la libertad da dir che la scola na duess betg serrar ils egls avant da questas realitads. Igl è ina realitad ch’il rumantsch grischun ha oz ina buna preschientscha – en las medias, en publicaziuns uffizialas, en texts da personas privatas ch’han gust da s’exprimer en questa lingua da scrittira unifitgada che mintga Rumantsch e mintga Rumantscha da buna voluntad sa chapir senza difficultads. Questa stad hai jau perfin legì texts en rumantsch grischun sin tablas d’infurmaziun en il Parc naziunal – sper il tudestg, talian, franzos ed englais. A mai fa quai adina grond plaschair sch’jau ves en da questas manifestaziuns plurilinguas ch’er il rumantsch vegn resguardà.

Jau hai dal rest era grond plaschair da la ritgezza dals idioms. Per mai è quai musica en las ureglias sch’insatgi discorra in bel e bun jauer, tuatschin u in’altra da las numerusas variantas dals idioms rumantschs.

Rumantsch grischun ed idioms avessan patgific plaz in dasper l’auter – sco quai ch’ils dialects da la Svizra tudestga han era plaz sper il tudestg da scrittira.

Atgnamain era questa via da la convivenza tranter rumantsch grischun ed idioms era vegnida preparada per la scola – quai suenter las grondas debattas e burascas dals davos onns. Ma tscherts contrahents paran dad ignorar ussa che cunvegna duessan vegnir midadas sulettamain sche tut ils participants èn d’accord.

Jau recapitulesch: La fin da l’onn 2012 èsi vegnì ad ina cunvegna en connex cun il rumantsch grischun en scola. Questa cunvegna sa basava sin il model da la coesistenza ch’era vegnì elavurà sut l’egida da la Lia Rumantscha ed acceptà dals amis (Pro rumantsch) e dals adversaris (Pro idioms) dal rumantsch grischun. Ils adversaris, quai vul dir las duas uniuns Pro idioms Engiadina e Pro idioms Surselva, han però svelt emblidà questa cunvegna. Els han numnadamain protestà vehementamain cura ch’els han constatà ch’il cuntegn da lur cunvegna era d’eventà part da la proposta per il Plan d’instrucziun 21. La Lia Rumantscha ha ussa fatg ina nova proposta per il Plan d’instrucziun 21. Dal model original da la coesistenza èn restadas sulettamain mieulas. La nova proposta resguarda fermamain la finamira da Pro idioms da bandischar cumplainamain il rumantsch grischun or da la scola populara.

E tge fan ils presidents da las duas uniuns da Pro idioms (PI)? En moda cinica hai num en lur comunicaziun per las medias: «Schegie che la PI ei da principi encunter rg ellas scolas popularas ein las duas suprastonzas dalla Pro idioms Engiadina e la Pro idioms Surselva ussa sedeclaradas prontas – el senn d’in cumpromiss e per restabilir la pasch linguistica – d’acceptar la versiun dil P21 proponida dalla Ligia Romantscha.» E la Lia Rumantscha celebrescha sia nova proposta sco sch’i fiss in success.

Questa istorgia è ina ferma violaziun da la buna fai e munta tenor mai la ruptura d’ina cunvegna. Ins savess raquintar questa istorgia era tut auter:

Dus uffants fan dispitta pervi d’inaliongia che la mamma ha brassà per els. La mamma intermediescha. Da cuminanza sa cunvegna els che mintga uffant survegnia la mesadad da la liongia. Ma cura ch’i va lura propi per parter datti ina protesta furiosa da l’uffant da caneras. La mamma sa lassa tementar e fa la proposta da dar a l’uffant da caneras quasi l’entira liongia. L’uffant pli quiet duai survegnir sulettamain in piz da la liongia. L’uffant da caneras declera solennamain ch’el na saja in summa betg d’accord cun questa proposta – ma ch’el l’accepta per amur da la pasch. E la mamma na sa far nagut pli perter e scort che da ludar sa sezza per sia grondiusa prestaziun en questa dispitta.

Maria Cadruvi, Ruschein